

ارزیابی کیفی و کمی مفهوم خرد بر اساس تحلیل عاملی غیرخطی

حسین ملک محمدی^۱، دکتر ژانت هاشمی آذر پيله رود^۲، دکتر شهلا پزشک^۳، دکتر غلامرضا صرامی^۴

تاریخ دریافت: ۹۲/۳/۲۳

تاریخ پذیرش: ۹۲/۹/۱۷

چکیده

هدف این پژوهش بررسی مفهوم خرد در میان عامه مردم بود. بدین منظور پژوهش حاضر در دو مرحله طراحی شد. در مرحله یک، یک پرسشنامه باز پاسخ به آزمودنی‌ها ارائه شد تا خردمندترین شخصی را که می‌شناسند نام‌برده و ویژگی‌های آن را بگویند. اطلاعات به‌دست آمده مورد تحلیل محتوا قرار گرفت. در مرحله دو، پرسشنامه به‌دست آمده از تحلیل محتوای مرحله یک به ۵۵۸ آزمودنی داده شد. تحلیل عاملی انجام شده چهار عامل را نشان داد: درست‌کرداری و اخلاق‌مداری، کمال‌گرایی، اندیشمندی و مردم‌دوستی. دانش کامل‌تر در مورد خرد به‌طور بالقوه می‌تواند در درک موضوعاتی که روان‌شناسان جامعه به آن علاقه‌مندند، سودمند باشند.

واژگان کلیدی: ارزیابی، کیفی، کمی، خرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی (نویسنده مسئول) hmm.psy@gmail.com

۲. استادیار دانشگاه علامه طباطبائی PSY_Janazar@yahoo.com

۳. استادیار دانشگاه علامه طباطبائی SH.Pezeshk@gmail.com

۴. استادیار دانشگاه خوارزمی gharsar@yahoo.com

مقدمه

با اینکه خرد^۱ مفهومی قدیمی است (بیرن و سونسون^۲، ۲۰۰۵؛ جست و واهیا^۳، ۲۰۰۸؛ تاکشی و اورتون^۴، ۲۰۰۵) ولی علاقه به بررسی تجربی آن به یکی دو دهه گذشته برمی گردد (استرنبرگ و جوردن، ۲۰۰۵). با وجود رشد قابل ملاحظه تعداد پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه و توصیف‌های چندبعدی و چندین مقیاس درجه‌بندی ارزیابی خرد، هنوز هیچ تعریف مورد توافق از خرد وجود ندارد (آردلت^۵، ۲۰۰۳؛ براون و گرین^۶، ۲۰۰۸؛ جانسون و همکاران^۷، ۲۰۰۱؛ ویستر^۸، ۲۰۰۳؛ وینک و هلسون^۹، ۱۹۹۷) و هنوز مباحثه قابل ملاحظه‌ای درباره مؤلفه‌های اساسی خرد، چگونگی اکتساب و فعال شدن آن وجود دارد (بالتس و اسمیت، ۱۹۹۰).

تاکنون اغلب پژوهش‌های تجربی صورت گرفته در روان‌شناسی در حوزه خرد متمرکز بر گسترش هر چه بیشتر تعریف خرد بوده است. چندین تعریف عمده از خرد وجود دارد، با این حال توافقی بر سر آن وجود ندارد. با وجود این بر اساس نظر یانگ^{۱۰} (۲۰۰۸) می‌توان آنها را در چهار گروه طبقه‌بندی کرد: ۱) ترکیبی از شایستگی‌ها یا ویژگی‌های شخصیتی: برای مثال آردلت (۲۰۰۳) خرد را به عنوان ویژگی شخصیتی تعریف می‌کند که صفات شخصیتی شناختی^{۱۱}، تأملی^{۱۲} و عاطفی^{۱۳} را یکپارچه می‌کند. ۲) نتایج مثبت تحول انسان: در این طبقه می‌توان به تعریف اریکسون از حل بحران مرحله رشد روانی-اجتماعی یکپارچگی خود در برابر ناامیدی اشاره کرد که موفقیت در آن به

1. wisdom
2. Birren & Svensson
3. Jeste & vahia
4. Takahashi & Overton
5. Ardelt
6. Brown & Greene
7. Jason et al
8. Webster
9. Wink & Helson
10. Yang
11. cognitive
12. reflective
13. affective

خردمندی منجر می‌شود. ۳- نظامی از تجمع دانش عملی: برای نمونه پارادایم خرد برلین^۱ (بالتس و اسمیت، ۱۹۹۰؛ بالتس و استادینگر^۲ ۲۰۰۰) خرد را به‌عنوان دانش تخصصی درباره بنیان‌های عملی زندگی که امکان بینش استثنایی، قضاوت و آگاهی درباره موضوعات نامعین و پیچیده و مهارت در هدایت و معنی دادن به زندگی را می‌دهد، تعریف می‌کنند، ۴) فرایندی که در بافت‌های زندگی واقعی ظاهر می‌شود. نظریه تعادلی استرنبرگ (۱۹۹۰) به‌عنوان نمونه خرد به‌عنوان کاربرد دانش ضمنی^۳ از طریق تعادل میان علایق چندگانه درون فردی^۴، میان فردی^۵ و فرافردی^۶ به‌منظور رسیدن به تعادل میان انطباق با بافت‌های محیطی موجود، شکل‌دهی بافت‌های محیطی موجود و انتخاب بافت‌های محیطی جدید که تحت تأثیر ارزش‌ها، جهت رسیدن به یک خیر مشترک است، تمرکز دارد.

در حرکت به آن‌سوی تعاریف فرهنگ‌نامه‌ای خرد، پژوهش‌ها ماهیت باورهای روزمره، مفاهیم قومی یا نظریه‌های (ذهنی) ضمنی خرد را بررسی کرده‌اند. جستجوی پاسخ‌های سؤال‌هایی نظیر: «خرد چیست؟»، «خرد چه تفاوتی باهوش و خلاقیت دارد؟»، «کدام موقعیت‌ها نیازمند خرد هستند؟»، «عمل خردمندان کدام است؟»، ویژگی‌های افراد خردمند کدام‌ها هستند؟ «مؤلفه‌های خرد کدام‌ها هستند؟»، از دهه ۱۹۸۰ تمرکز عمده‌ای از پژوهش روان‌شناختی خرد را به خود اختصاص داده است. در اصل این پژوهش‌ها بر اساس پژوهش کلایتون و بیرن (۱۹۸۰) شروع شد که روش‌شناسی آن برای شناسایی مفهوم خرد به‌درستی میان پژوهش‌گران حیطه خرد شایع شد.

کلایتون و بیرن^۷ (۱۹۸۰) به ۸۳ بزرگسال از ۳ گروه سنی (۳۱ نفر جوان؛ ۲۳ نفر میانسال؛ ۲۹ نفر سال‌خورده) فهرستی از ۱۲ توصیف‌کننده خرد و لغات خردمند^۸، سال‌خورده^۹ و خودم^{۱۰} را دادند. کلایتون و بیرن به آزمودنی‌ها آموزش دادند تا

1. Berlin Wisdom Paradigm
2. Baltes & Staudinger
3. tacit knowledge
4. intrapersonal
5. interpersonal
6. extrapersonal
7. Clayton & Birren
8. wise
9. aged
10. myself

فهرست را بر اساس شباهت‌های‌شان درجه‌بندی کنند. تحلیل مقیاس چندبُعدی از داده‌های به‌دست‌آمده، سه بُعد را به دست داد که کلایتون و بیرن آنها را به‌عنوان شناختی^۱ (دانا، حاذق، باهوش، عمل‌گرا)، تأملی^۲ (درون‌گر و شهودی) و عاطفی^۳ (همدل، صلح‌جو و متین) توصیف کردند. آردلت (۲۰۰۰، ۲۰۰۴) نیز بر اساس پژوهش کلایتون و بیرن بر سه بُعد نخستین خرد تأکید کرد: شناختی^۴ (توانایی درک موقعیت به‌طور کامل، آگاهی از جنبه‌های مثبت و منفی ماهیت انسان، آگاهی از ابهامات لاینفک زندگی)، تأملی^۵ (توانایی و تمایل به بررسی پدیده‌ها از جنبه‌های مختلف و نبود فرافکنی - سرزنش دیگران به خاطر احساسات و موقعیت شخصی خود) و عاطفی^۶ (رفتارها و هیجان مثبت و نبود بی‌تفاوتی و هیجان‌های منفی نسبت به دیگران و حفظ روحیه مثبت در مواجهه با سختی‌ها). آردلت (۲۰۱۰) معتقد است این سه بُعد کلی از خرد به نظر همساز با بیشتر نظریه‌های ضمنی و صریح خرد است (بلنچارد-فیلدز و نوریس^۷، ۱۹۹۵؛ منهیمر^۸، ۱۹۹۲؛ استرنبرگ^۹، ۱۹۹۰، ۱۹۹۸؛ استرنبرگ و جوردن^{۱۰}، ۲۰۰۵؛ تاکاهاشی و توردیا^{۱۱}، ۲۰۰۰).

در پارادایم خرد برلین (بالتس و استادینگر، ۲۰۰۰) پنج ملاک را برای خرد در نظر گرفتند: (۱) غنای دانش واقعی^{۱۲}، نظیر عناوینی همچون ماهیت انسان، تحول عمر، تغییرات در فرایندها و پیامدهای تحولی، روابط میان‌فردی، هنجارهای اجتماعی، رویدادهای بحرانی زندگی و همچنین دانش هماهنگی درباره بهزیستی خود و دیگران. (۲) غنای دانش روندی^{۱۳} درباره راهبردها و اکتسابات جهت کنار آمدن بامعنی و هدایت کردن

1. cognitive
2. reflective
3. affective
4. cognitive
5. reflective
6. affective
7. Blanchard-Fields & Norris
8. Manheimer
9. Sternberg
10. Sternberg & Jordan
11. Takahashi & Bordia
12. rich factual knowledge
13. rich procedural knowledge

زندگی. ۳) بافت گرایی در گستره زندگی^۱، برای مثال دانش موضوعات و بافت‌های زندگی و مناسبات مشترک‌شان و تغییرات فرهنگی نظیر تاریخی، اجتماعی، دنیوی و فردی. ۴) نسبیّت گرایی ارزشی^۲، یعنی تصدیق و تحمل تفاوت‌های ارزشی و نسبیّت ارزش‌های ضبط‌شده توسط افراد و جامعه و باین حال شناسایی همزمان ارزش‌های همگانی که خیر فردی و مشترک را ارتقاء می‌دهد و ۵) آگاهی و مدیریت تردیدهای ذاتی لاینفک زندگی^۳.

هولیدی و چاندلر^۴ (۱۹۸۶) از ۱۵۰ بزرگسال از سه گروه سنی (۵۰ جوان، ۵۰ میانسال، ۵۰ سال‌خورده) خواستند تا مفهوم خرد را توصیف کنند. در پژوهش دوم، گروهی دیگر از ۱۵۰ بزرگسال با همان گستره سنی پژوهش نخست، ۷۹ صفت توصیف‌کننده خرد در مطالعه اول را در یک مقیاس هفت‌درجه‌ای لیکرت درجه‌بندی کردند. از تحلیل عاملی داده‌ها یک مدل ۵ عاملی به دست آمد. هولیدی و چاندلر^۵ (۱۹۸۶) آن عوامل را درک استثنایی^۶ (از تجربه می‌آموزد)، قضاوت و مهارت‌های ارتباطی^۷ (منبع خوبی از اندرز، زندگی معقول)، شایستگی‌های عمومی^۸ (باهوش، آگاه، متفکر)، مهارت‌های میان‌فردی^۹ (حساس، اجتماعی) و ناخودنمایی اجتماعی^{۱۰} (محتاط، خوددار، خودداری از قضاوت) نامیدند.

در رویکردی مشابه، استرنبرگ (۱۹۸۵) از متخصصان هنر، تجار، فلاسفه، فیزیکدان‌ها و عامه مردم خواست تا فرد خردمند ایده‌آل در حوزه شغلی و در میان عامه مردم را توصیف کنند. داده‌های به‌دست آمده توسط گروهی از دانشجویان در یک مقیاس نه درجه‌ای درجه‌بندی شدند. تحلیل مقیاس‌سازی چندبعدی نانمتریک شش بُعد

1. life span contextualism
2. value relativism
3. awareness and management of the inherent uncertainty of life
4. Holliday & Chandler
5. Holliday & Chandler
6. exceptional understanding
7. judgment and communication skills
8. general competencies
9. interpersonal skills
10. social unobtrusiveness

به دست داد که استرنبرگ آنها را توانایی استدلال^۱ (توانایی حل مسئله، ذهن منطقی)، ژرف‌نگری^۲ (شهود، بینش)، یادگیری از ایده و محیط^۳ (یادگیری از اشتباه‌های دیگران)، دانایی^۴ (نگرانی برای دیگران)، قضاوت^۵ (معقول، عمل در محدودیت‌های شخصی) و استفاده کارآمد از اطلاعات^۶ (باتجربه، تغییر ذهن بر اساس تجربه) نامید.

وبستر (۲۰۰۳) پنج مؤلفه غیرشناختی را بدین شرح مطرح می‌کند: تجارب بحرانی زندگی^۷ (داشتن تجارت غنی و متغیر در بافت‌های میان‌فردی به‌ویژه آنهایی که نیازمند حل و فصل انتخاب‌های دشوار زندگی است؛ سازگاری با تغییرات مهم زندگی؛ مواجهه شدن با ناامایمات زندگی)، مرور گذشته و تأمل درباره زندگی^۸ (استفاده کردن از خاطرات بیوگرافی شخصی به‌عنوان راهبرد سازگاری؛ استفاده کردن از خاطرات جهت حفظ هویت، ارتباط دادن گذشته به حال و به دست آوردن چشم‌انداز؛ داشتن نگاه تأملی به‌ویژه به گذشته شخصی خود)، گشودگی به تجربه^۹ (داشتن گشودگی به ایده‌ها، ارزش‌ها، تجارب، به‌ویژه آنهایی که متفاوت از باورهای خود شخص است)، تنظیم هیجان^{۱۰} (مواجهه با و تنظیم مناسبی از طیف وسیعی از هیجان‌های انسان؛ داشتن توانایی تمایز بین هیجان‌ها؛ داشتن پذیرش و گشودگی به حالت‌های عاطفی مثبت و منفی) و شوخ‌طبعی^{۱۱} (داشتن توانایی ایجاد احساس خوب در دیگران؛ استفاده کردن از شوخ‌طبعی به‌عنوان راهبرد سازگاری پخته).

بررسی این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های به‌دست‌آمده در خصوص مفهوم خرد بین فرهنگ‌های مختلف شباهت‌ها و تفاوت‌هایی وجود دارد. برای درک کامل مفهوم خرد لازم است فرهنگ در نظر گرفته شود، زیرا پژوهش‌های مختلف نشان

1. reasoning ability
2. perspicacity
3. learning from ideas and environment
4. sagacity
5. judgment
6. expeditious of information
7. critical life experience
8. reminiscence and life reflection
9. openness to experience
10. emotional regulation
11. humor

می دهند که مردم در فرهنگ‌های مختلف تعریف متفاوتی از خرد دارند (یانگ، ۲۰۰۱). به همین منظور هدف پژوهش حاضر بررسی مؤلفه‌های خرد در جامعه ایران است؛ که بدین منظور دو مطالعه طراحی شده است. در پژوهش نخست داده‌های مقدماتی از ادراک مردم از مفهوم خرد جمع‌آوری شد و در پژوهش دوم پرسشنامه به‌دست آمده از پژوهش نخست به گروهی از دانشجویان داده شد تا در یک مقیاس ۹ درجه‌ای درجه‌بندی کنند.

پژوهش نخست

روش پژوهش

جامعه: جامعه پژوهش شامل افراد بزرگسال با دامنه سنی ۱۹ تا ۵۵ ساله شهر تهران بود. نمونه: در این پژوهش نمونه مورد مطالعه شامل ۵۱ نفر از افراد بزرگسال با دامنه سنی ۱۹ تا ۵۵ ساله بودند که به صورت داوطلبانه در مطالعه شرکت نمودند. میانگین سنی آنها ۳۶ سال که ۵۷ درصد زن و ۴۳ درصد مرد بودند. از نظر تحصیلات ۱۴ درصد کاردانی، ۳۹ درصد کارشناسی، ۲۷ درصد کارشناسی ارشد و ۲۰ درصد دکترای تخصصی داشتند. ۷۶ درصد متأهل، ۱۸ درصد مجرد و ۶ درصد مطلقه بودند. ابزار پژوهش: ابزار پژوهش پرسش‌نامه پاسخ باز محقق ساخته شامل دو سؤال به شرح زیر است:

- ۱- خردمندترین شخصی را که می‌شناسند، چه آن را دیده‌اند یا ندیده‌اند، نام ببرند؟
- ۲- ویژگی‌هایی مربوط به خردمندی این فرد را بیان کنید؟

روش اجرا: به آزمودنی‌ها گفته شد که این پژوهش مقدماتی برای شناسایی ویژگی‌های افرادی که به عنوان خردمند مورد توجه قرار می‌گیرند طراحی شده است. به آزمودنی‌ها اطمینان داده که پاسخ‌های آنها محرمانه خواهد بود. سپس آزمودنی‌ها به‌طور انفرادی به شکل مصاحبه به سؤال‌ها پاسخ دادند.

نتایج: آزمودنی‌ها در پاسخ به سؤال اول ۵ نفر معلم، ۷ نفر دوست، ۴ نفر مادر، ۴ نفر اقوام و خویشاوندان، ۲ نفر پدر، ۱ نفر برادر، ۱ نفر مادر بزرگ، ۳ نفر مدیر و بقیه رهبران

مذهبی و رهبران سیاسی را به عنوان خردمندترین شخص معرفی کردند. هدف از قرار دادن این سؤال این بود که ذهن آزمودنی‌ها در خصوص خردمندی فعال شود و بتواند به سؤال دوم پاسخ‌های عینی‌تری بدهند.

صفات خردمندی: پاسخ آزمودنی‌ها به سؤال دوم که دربرگیرنده صفات افراد خردمند بود توسط دو ارزیاب مورد تحلیل محتوا قرار گرفت. روش کار بدین صورت بود که در ابتدا کلیه صفات مطرح شده برای افراد خردمند به همان شکلی که بیان شده بود از متن پاسخ‌ها استخراج شد. صفات مشابه در کنار یکدیگر نوشته شدند تا فهرست خلاصه‌تری از صفات افراد خردمند به دست بیاید. در مجموع ۱۲۲ صفت استخراج شد که نمونه‌ای از آن در جدول یک قابل مشاهده است (کل پرسشنامه در پیوست یک موجود است).

جدول ۱. نمونه صفات

ردیف	صفت	ردیف	صفت
۱	عمل به گفته‌ها	۶	مشاور خوبی بودن
۲	سرزندگی	۷	طبیعت دوست
۳	باگذشت	۸	شجاع
۴	اهل فکر	۹	عاقل
۵	حق گو	۱۰	بزرگ شدن در شرایط دشوار

پژوهش دوم

روش پژوهش

جامعه: جامعه پژوهش شامل دانشجویان دانشگاه در شهر تهران بود.

نمونه: در تحلیل عاملی برای هر متغیر ۵ نمونه توصیه شده است (سرمد، بازرگان، حجازی، ۱۳۸۰) و تعداد سؤال‌های پرسشنامه ۱۲۲ عدد است. بنابراین در این پژوهش نمونه مورد مطالعه ۵۵۸ نفر از دانشجویان رشته روان‌شناسی انتخاب شدند. میانگین سنی آنها ۲۶ (با دامنه ۱۹ تا ۵۳ ساله که ۷۳ درصد زن و ۲۷ درصد مرد بودند). از نظر تحصیلات ۶۱ درصد دانشجوی کارشناسی، ۳۸ درصد دانشجوی کارشناسی ارشد و ۱ درصد دانشجوی دکتری اختصاصی داشتند.

ابزار پژوهش: ابزار پژوهش در پژوهش دوم فهرست صفات به دست آمده در پژوهش نخست است که به صورت یک پرسشنامه ۹ درجه‌ای تدوین شد که ۱ شامل کمترین میزان صفت و ۹ بیشترین میزان صفت در شخص است. ما از این روش غیرمستقیم استفاده کردیم چون فکر کردیم این رویکرد برای ارزیابی آنچه دیگران آن را به عنوان خرد مورد توجه قرار می دهند نسبت به اینکه بخواهیم میزان خرد را در آنها به طور مستقیم بررسی کنیم، دارای سوگیری کمتری است.

روش اجرا: بدون اشاره به این موضوع که پرسشنامه کدام سازه را اندازه گیری می کند از آزمودنی‌ها خواسته شد تا خود را در صفات این پرسشنامه درجه بندی کنند. به آزمودنی‌ها اطمینان داده که پاسخ‌های آنها محرمانه خواهد بود.

روش آماری: روش آماری مورد استفاده برنامه تحلیل آماری میکرو کامپیوتر^۱ است. این یک روش استفاده از تمام اطلاعات^۲ است؛ یعنی از تمام اطلاعات استفاده می کند، مبنای محاسبه ماتریس نیست، روابط غیرخطی در نظر گرفته می شود و شاخص‌های روان‌سنجی مثل ضریب دشواری هم در نظر گرفته می شود.

نتایج

تحلیل آماری

با استفاده از روش برنامه تحلیل آماری میکرو کامپیوتر، مدل چهار عاملی در مقایسه با مدل سه عاملی و پنج عاملی، به دلیل برآزش بهتر^۳ انتخاب شد. ملاک ورود عامل‌ها در جدول پیوست موجود است. ملاک حفظ عامل، وجود دست کم سه ماده در هر عامل است.

1. A Microcomputer Factor Analysis Program for Ordered Polytomous Data and Mainframe Size Problems

2. full information

3. Mean squared residual 0.0028

Root Mean Squared Residual (RMSR) = 0.0531

Mean residual = -0.0001

Standard deviation of residuals = 0.0531

Coefficient of skewness = -0.5935

Coefficient of kurtosis = 2.0770

به طور کلی این چهار عامل ۵۵/۰۵۸ درصد کل واریانس را تبیین می کند. عامل اول ۱۷/۷۷۸ درصد واریانس را تبیین می کند. در این عامل ۴۵ ماده قرار می گیرد و نشان دهنده عامل درست کرداری و اخلاق مداری است. عامل دوم ۱۳/۸۲۸ درصد واریانس را تبیین می کند. در این عامل ۲۹ ماده قرار می گیرد و نشان دهنده عامل کمال گرایی است. عامل سوم ۱۳/۲۷۶ درصد واریانس را تبیین می کند. در این عامل ۳۱ ماده قرار می گیرد و نشان دهنده عامل اندیشمندی است. عامل چهارم ۱۰/۱۷۶ درصد واریانس را تبیین می کند. در این عامل ۱۷ ماده قرار می گیرد و نشان دهنده عامل مردم دوستی است. در مجموع ۴ عامل استخراج شد که نمونه‌ای از آن در جدول دو قابل مشاهده است (کل موارد در ضمیمه دو موجود است).

جدول ۲. نمونه‌ای از عامل‌های استخراج شده

ماده	عامل اول	عامل دوم	عامل سوم	عامل چهارم
احترام گذاشتن به دیگران	۰/۷۲۶			
باانصاف	۰/۶۴۹			
راستگو	۰/۶۴۰			
پشتکار		۰/۷۲۴		
پایداری و استقامت		۰/۶۷۴		
سخت کوشی		۰/۶۶۸		
تحلیل گر			۰/۶۶۶	
آدم شناس			۰/۶۶۱	
شناخت خوب دیگران			۰/۶۴۲	
شوخ طبع				۰/۶۶۰
خوش رو				۰/۶۵۸
مهارت‌های ارتباطی				۰/۶۰۸

بحث

پژوهش حاضر مؤلفه‌های سازه خرد را گزارش می کند. در پژوهش نخست، صفات خردمندی از طریق رویکرد کیفی به دست آمد. در پژوهش دوم صفات به دست آمده به

گروهی از دانشجویان داده شد تا خود را در آن صفات درجه‌بندی کنند، سپس صفات درجه‌بندی شده مورد تحلیل عاملی قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهند که خرد مفهومی ریشه‌دار است که دست کم شامل چهار مؤلفه می‌باشد: درست‌کرداری و اخلاق‌مداری، کمال‌گرایی، اندیشمندی و مردم‌دوستی. شخص خردمند، شخصی اخلاق‌مدار و درست‌کردار، کمال‌گرا و دارای هدف و پشتکار، گشوده و اندیشمند و مردم‌دوست است. تواضع و مردم‌دوستی شخص خردمند، با دامنه وسیع دانش و اندیشمندی، نتیجه یکپارچگی دانش و تردید است (میچام، ۱۹۹۰). نکته قابل توجه دیگر این است که مفهوم خرد، تصویری را نمایش می‌دهد که به‌طور برجسته‌ای مثبت است.

نتایج به‌دست آمده، مشابهت‌هایی را با پژوهش‌های گذشته نشان می‌دهد. مؤلفه نخست (درست‌کرداری و اخلاق‌مداری) در این پژوهش با مؤلفه صمیمیت^۱ (شوخی‌طبعی، مهربانی، دلسوزی و صمیمیت با دیگران، در لحظه بودن، سرزندگی) و معنویت (احساس عشق، دوستی و اتحاد با خدا، زیستن در حال و هوای معنوی) پژوهش جاسون و همکاران (۲۰۰۱)، مؤلفه عاطفی (همدلی، دلسوزی) پژوهش کلایتون و بیرن (۱۹۸۰)، مؤلفه دلسوزی و نیکخواهی^۲ (خوش‌قلب است)، مطالعه یانگ (۲۰۰۱)، مؤلفه دانایی^۳ (نشان دادن نگرانی برای دیگران، مردم را از طریق رفتار سایر افراد درک می‌کند، احساس می‌کند که همیشه می‌تواند از سایر افراد بیاموزد، شنونده خوبی است) استرنبرگ (۱۹۸۵) و مؤلفه‌های مهارت‌های بین فردی (حساس، اجتماعی) و قضاوت و مهارت‌های ارتباطی (درک کردن زندگی، منبع خوبی از پند) هالیدی و چاندلر (۱۹۸۶) همخوانی دارد.

مؤلفه دوم (کمال‌گرایی) در این پژوهش با مؤلفه گشودگی و عمق^۴ پژوهش یانگ (۲۰۰۱)، و گشودگی به تجربه و بستر (۲۰۰۳) همخوانی دارد.

مؤلفه سوم (اندیشمندی) در این پژوهش با مؤلفه هوش (هوش، توانایی حل مسئله، نبوغ)

-
1. warmth
 2. benevolence and compassion
 3. sagacity
 4. openness and profundity

پژوهش جانسون و همکاران (۲۰۰۱)، مؤلفه شناختی (باتجربه، هوش) تأملی (شهود و درونگری) پژوهش کلایتون و بیرن (۱۹۸۰)، مؤلفه شایستگی‌ها و دانش (شخص برای دانش و حقیقت و لغ دارد، توانایی تحلیل و حل مشکلات و علت‌هایش، تفکرات روشن و ظرفیت ذهنی بالا) مطالعه یانگ (۲۰۰۱)، مؤلفه توانایی استدلال کردن (توانایی منحصربه‌فردی در بررسی مشکل یا موقعیت و حل آن دارد، توانایی بالا در حل مسئله، تفکر منطقی دارد، توانای خوبی در تشخیص درست از نادرست دارد، توانایی بکار بردن دانش در مشکلات ویژه را دارد) و استفاده سریع از اطلاعات^۱ (باتجربه، در جستجوی اطلاعات بودن) استرنبرگ (۱۹۸۵) و مؤلفه شایستگی کلی (باهوش، آموزش دیده) هالیدی و چاندلر (۱۹۸۶) همخوانی دارد.

مؤلفه چهارم (مردم‌دوستی) در این پژوهش با مؤلفه‌های مهارت‌های بین فردی (حساس، اجتماعی) و قضاوت و مهارت‌های ارتباطی (درک کردن زندگی، منبع خوبی از پند) هالیدی و چاندلر (۱۹۸۶) همخوانی دارد.

این نمایانگر این موضوع است که یک مؤلفه ویژه به‌تنهایی توانایی تبیین خرد را ندارد و از این خط استدلالی حمایت می‌کند که خرد سازهای چندبعدی است و ترکیبی از عناصر شناختی (مؤلفه اندیشمندی)، عاطفی (مؤلفه درست‌کرداری و اخلاق‌مداری) و تأمل (مؤلفه کمال‌گرایی) در آن نقش دارند (بیرن و فیشر، ۱۹۹۰).

به‌طور کلی، فرایندهای بنیادین خرد مستلزم یکپارچگی یا تعادل میان جنبه‌های متضاد شخصیت - به‌طور معمول فرایندهای شناختی، هیجانی و تأملی هستند. خرد فرایندهای مجزای دانش منطقی را با شرایط نامطمئن و تأمل کنار هم قرار می‌دهد. توصیف‌های خرد از طریق به دست گرفتن رویدادهای روزانه (برای مثال، تحلیل و حل مسئله)، مدیریت زندگی شخصی خود (برای مثال، زندگی با معنا و ارزشمند)، مشارکت در اصلاح و پیشرفت اجتماعی (برای مثال، مشارکت اجتماعی) آشکار می‌شود. وقتی این جنبه‌های مختلف را کنار یکدیگر قرار دهیم، می‌توان خرد به‌عنوان یکپارچگی استدلال و رفتار،

تجسم دانش ضمنی و نمادین تعریف کرد که به سبکی گشوده و عمیق به یک زندگی واقعی خیرخواهانه می‌پردازد که سرانجام می‌تواند امکان شکوفایی انسان را در مسیری مثبت فراهم نماید. شخص خردمند دانسته‌ها و ندانسته‌ها را می‌سنجد، در برابر فشار هیجان‌ها، درحالی‌که علاقه را حفظ می‌کند، مقاومت می‌کند و در زمان و جایی که باید اقدام کند با دقت انتخاب می‌کند. نتایج این پژوهش نشان داد که خرد به‌عنوان سازه روان‌شناختی چندبعدی، دست‌کم از طریق چهار مؤلفه درست‌کرداری و اخلاق‌مداری، کمال‌گرایی، اندیشمندی و مردم‌دوستی قابل تبیین است. با وجود این، یافته بیان شده تنها یک گام نخستین در شناخت سازه چندبعدی خرد است.

پژوهش‌هایی در خصوص روند تکامل تاریخی مفهوم خرد در دوره‌های متفاوت تمدن ایران لازم است. به دلیل اینکه پژوهش حاضر مفهوم خرد را از طریق برداشت مردم از اشخاص خردمند ارایه کرده است، بررسی پیامدهای مثبت خرد برای به‌عنوان مسئله‌ای باقی می‌ماند. پژوهش‌های عمیقی برای درک خرد از طریق تجربه زندگی خود شخص موردنیاز است. برای مثال، انجام مصاحبه‌هایی درباره تصمیمات و اعمال خردمندانه اشخاص در زندگی روزمره که تأثیر مثبتی در زندگی شخص و زندگی سایر افراد داشته، در درک خرد مؤثر است؛ و سخن آخر، به فعل درآوردن فردی مفهوم خرد در زندگی واقعی و تأثیر مثبت اعمال و تصمیمات خردمندانه، ممکن است وسیله‌ای برای پیشرفت تمدن انسانی باشد.

منابع

سرمد، ز؛ بازرگان، ع؛ حجازی، ا (۱۳۸۰). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: انتشارات آگاه.

هومن، ح. ع (۱۳۸۵). تحلیل داده‌های چندمتغیری در پژوهش رفتاری، تهران: انتشارات پیک فرهنگ.

Ardelt, M. (2003). Empirical assessment of a three-dimensional wisdom scale. *Research on Aging*, 25(3), 275–324.

Ardelt, M. (2000). Intellectual versus wisdom-related knowledge: The case

for a different kind of learning in the later years of life. *Educational Gerontology: An International Journal of Research and Practice*, 26, 789.

- Ardelt, M. (2004). Wisdom as expert knowledge system: A critical review of a contemporary operationalization of an ancient concept. *Human Development*, 47, 257–285.
- Baltes, P. B., Dittmann-Kohli, F., & Dixon, R. A. (1984). New perspectives on the development of intelligence in adulthood: Toward a dualprocess conception and a model of selective optimization with compensation. In P. B. Baltes & O. G. Brim Jr. (Eds.), *Life-span development and behavior* (Vol. 6, pp. 33–76). New York, NY: Academic Press.
- Baltes, P. B., & Smith, J. (1990). Toward a psychology of wisdom and its ontogenesis. In R. J. Sternberg (Ed.), *Wisdom: Its nature, origins, and development* (pp. 87–120). New York, NY: Cambridge University Press.
- Baltes, P. B., & Staudinger, U. M. (2000). Wisdom: A metaheuristic to orchestrate mind and virtue toward excellence. *American Psychologist*, 55, 122–136.
- Birren, J. E., & Fisher, L. M. (1990). The elements of wisdom: Overview and integration. In R. J. Sternberg (Ed.), *Wisdom: Its nature, origins, and development* (pp. 317–332). New York: Cambridge University Press.
- Birren, J. E., & Svensson, C. M. (2005). Wisdom in history. In R. J. Sternberg, & J. Jordan (Eds.), *A handbook of wisdom: Psychological perspectives* (pp. 3–31). New York: Cambridge University Press.
- Brugman, G. (2006). Wisdom and aging. In J. E. Birren, K. W. Schaie, & R. P. Abeles (Eds.), *Handbook of the psychology of aging* (6th ed., pp. 445–476). San Diego, A: Academic Press.
- Brown, S. C., & Greene, J. A. (2008). The Wisdom Development Scale: Translating the conceptual to the concrete. *Journal of College Student Development*, 47, 1–19.
- Clayton, V., & Birren, J.E. (1980). The development of wisdom across the life span: A re-examination of an ancient topic. In P.B. Baltes & O.G. Brim (Eds.), *Life-span development and behavior*, Vol. 3 (pp. 103± 135). New York: Academic Press.
- Holliday, S. G., & Chandler, M. J. (1986). *Wisdom: Explorations in adult competence*. New York, NY: Karger.

- Hershey, Douglas A., & Alicia H. Farrell. 1997. "Perceptions of Wisdom Associated with Selected Occupations." *Current Psychology* 16(2), Summer:115-
- Jeste, D. V., & Vahia, I. (2008). Comparison of the conceptualization of wisdom in ancient Indian literature with modern views: Focus on the Bhagavad Gita. *Psychiatry*, 71, 197–209.
- Jason, L. A., Reichler, A., King, C., Madsen, D., Camacho, J., & Marchese, W. (2001). The measurement of wisdom: A preliminary effort. *Journal of Community Psychology*, 29(5), 585–598.
- Kekes, J. (1983). Wisdom. *American Philosophical Quarterly*, 20, 277–286.
- Perry, Cheryl L., Kelli A. Komro, Resa M. Jones, Karen Munson, Carolyn L. Williams, Leonard Jason. 2002. "The Measurement of Wisdom and Its Relationship to Adolescent Substance Use and Problem Behaviors." *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 12(1):45-63.
- Sternberg, R. J. (2001). Why schools should teach for wisdom: The balance theory of wisdom in educational settings. *Educational Psychologist*, 36, 227–245.
- Sternberg, R., & Jordan, J. (Eds.). (2005). *Handbook of wisdom*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. (1985). Implicit theories of intelligence, creativity, and wisdom. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 607–627.
- Sternberg, R. J. (Ed.). (1990). *Wisdom: Its nature, origins, and development*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. (1998). A balance theory of wisdom. *Review of General Psychology*, 2, 347–365.
- Sternberg, R. J. (2001). How Wise Is It to Teach for Wisdom. *Review of General Psychology*, 2, 347–365.
- Takahashi, M., & Overton, W. F. (2005). Cultural foundations of wisdom: An integrated developmental approach. In R. J. Sternberg & J. Jordan (Eds.), *A handbook of wisdom: Psychological perspectives* (pp. 32–60). New York, NY: Cambridge University Press.
- Vaillant, GE. *Aging Well: surprising guideposts to a happier life from the landmark Harvard study of adult development*. Little, Brown and Company; Boston, MA: 2002. Does wisdom increase with age?; p. 249-257.

- VandenBos, Gary R. (2006). *APA Dictionary of Psychology*. American Psychological Association, Washington, DC.
- Webster, Jeffrey D. 2003. "An Exploratory Analysis of a Self-Assessed Wisdom Scale." *Journal of Adult Development* 10:13–22.
- Wink, P., & Helson, R. (1997). Practical and transcendent wisdom: Their nature and some longitudinal findings. *Journal of Adult Development* , 4(1), 1± 15.
- Yang, Shih-Ying(2008). A Process View of Wisdom. *J Adult Dev* 15: 62-75
- Yang, S.-Y. (2001). Conceptions of wisdom among Taiwanese Chinese. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 662–680.

پیوست یک

ردیف	صفت	ردیف	صفت
۱	عمل به گفته ها	۲	سر زندگی
۳	با گذشت	۴	مشاور خوبی بودن
۵	اهل فکر	۶	طبیعت دوست
۷	حق گو	۸	شجاع
۹	بزرگ شدن در شرایط دشوار	۱۰	عاقل
۱۱	دانش بالا	۱۲	آینده نگر
۱۳	مهربان و دلسوز	۱۴	اخلاق مدار
۱۵	استفاده بهینه از دانش	۱۶	ژرف نگر
۱۷	نوع دوست	۱۸	اهل مطالعه
۱۹	دقیق و منظم	۲۰	حمایت از دیگران
۲۱	پشتکار	۲۲	دوست و راز دار
۲۳	خلاقیت	۲۴	تبعیض قائل نشدن
۲۵	مهارت های ارتباطی	۲۶	با انصاف
۲۷	ناخودنمایی	۲۸	پایداری و استقامت
۲۹	خیر	۳۰	مستقل و خودکفا
۳۱	منطقی	۳۲	خوش برخورد
۳۳	صبور	۳۴	فروتن و متواضع
۳۵	قناعت پیشه	۳۶	قابل اعتماد
۳۷	مثبت اندیش	۳۸	قضاوت درست
۳۹	دانا	۴۰	رفتار سنجیده
۴۱	دوستدار زیبایی	۴۲	دادن امید و روحیه
۴۳	قاطع	۴۴	شوخ طبع
۴۵	باتجربه	۴۶	خوش رو
۴۷	تحلیل گر	۴۸	آرامش دهنده
۴۹	اهل معنویت و دین داری	۵۰	جرات مند
۵۱	توانایی سازگاری	۵۲	فهمیده
۵۳	شناخت بالا از وضعیت جهان	۵۴	دور اندیش
۵۵	فداکار و از خود گذشته	۵۶	صادق
۵۷	محبوبیت در جمع	۵۸	توانمندی در کارها
۵۹	نداشتن تعصب	۶۰	آشنا با مطالب حوزه کاری خود
۶۱	برنامه ریزی	۶۲	صلح جو
۶۳	شکست ناپذیر	۶۴	صمیمیت

۶۵	ساختار شکن	۶۶	ارزش قائل شدن برای همه
۶۷	آدم شناس	۶۸	توانایی حل مسئله
۶۹	پرهیز از هیاهوی بی مورد	۷۰	با انگیزه بودن
۷۱	توجه به منافع دیگران	۷۲	آرمان گرا
۷۳	واقع بین	۷۴	خودشناسی
۷۵	متعهد	۷۶	مغرور نبودن
۷۷	در نظر گرفتن همه جوانب	۷۸	کنترل هیجانات
۷۹	باوقار	۸۰	رُک و صریح
۸۱	مسئولیت پذیر	۸۲	پخته
۸۳	انعطاف پذیر	۸۴	اهل تامل
۸۵	مثبت نگر	۸۶	درستکار
۸۷	آرام	۸۸	همدلی
۸۹	متین و مودب	۹۰	خبره
۹۱	خواستن بهترینها برای دیگران	۹۲	ثبات فکر
۹۳	مشارکت در فعالیتهای اجتماعی	۹۴	موفقیت در کارها
۹۵	پذیرای دیگران بودن	۹۶	گشوده به تجربه
۹۷	گشاده دستی	۹۸	سخنور
۹۹	هدفمند	۱۰۰	اعتماد به نفس بالا
۱۰۱	خوش فکر	۱۰۲	سخت کوشی
۱۰۳	بیان مناسب افکار	۱۰۴	ریسک نکردن
۱۰۵	خلق پایدار	۱۰۶	راست گو
۱۰۷	با اراده	۱۰۸	عادل
۱۰۹	استقلال فکر	۱۱۰	باهوش
۱۱۱	توانایی کلامی خوب	۱۱۲	دلسوز مردم و جامعه
۱۱۳	احساسات عمیق	۱۱۴	خوش قول
۱۱۵	احترام گذاشتن به دیگران	۱۱۶	تفکر جامع نگر
۱۱۷	نبودن تحت تاثیر دیگران	۱۱۸	باوجدان
۱۱۹	شناخت خوب دیگران	۱۲۰	بهترین واکنش در موقعیتهای
۱۲۱	دید متفاوت به زندگی و وسعت	۱۲۲	ثبات شخصیت

پیوست دو

ماده	عامل اول	عامل دوم	عامل سوم	عامل چهارم
احترام گذاشتن به دیگران	۰/۷۲۶			
باانصاف	۰/۶۴۹			
راستگو	۰/۶۴۰			
عادل	۰/۶۳۶			
فروتن و متواضع	۰/۶۳۲			
دوست و رازدار	۰/۶۲۶			
همدلی	۰/۶۲۳			
قابل اعتماد	۰/۶۲۲			
صادق	۰/۶۱۵			
توجه به منافع دیگران	۰/۶۰۸			
ارزش قائل شدن برای همه باوجدان	۰/۶۰۶			
صلح جو	۰/۵۹۹			
متعهد	۰/۵۹۲			
درستکار	۰/۵۹۱			
مهربان و دلسوز	۰/۵۸۹			
فداکار و از خود گذشته	۰/۵۸۳			
نوع دوست	۰/۵۷۵			
خوش قول	۰/۵۷۵			
تبعیض قائل نشدن	۰/۵۶۵			
خیر	۰/۵۴۹			
مغرور نبودن	۰/۵۴۴			
واقع بین	۰/۵۳۸			
اخلاق مدار	۰/۵۳۷			
حمایت از دیگران	۰/۵۳۰			
متین و مودب	۰/۵۲۹			
حق گو	۰/۵۱۶			
خواستن بهترینها برای دیگران باوقار	۰/۵۱۵			
باگذشت	۰/۵۰۸			
گشاده دستی	۰/۵۰۲			
قضاوت درست	۰/۴۹۸			
دلسوز مردم و جامعه	۰/۴۸۲			
قناعت پیشه	۰/۴۷۶			
اهل معنویت و دینداری	۰/۴۷۲			
انعطاف پذیر	۰/۴۷۱			
آرام	۰/۴۶۶			
پرهیز از هیاهوی بی مورد	۰/۴۶۶			

		۰/۴۶۰	رفتار سنجیده
		۰/۴۵۲	توانایی سازگاری
		۰/۴۴۱	صبور
		۰/۴۲۷	طبیعت دوست
		۰/۳۹۱	ناخودنمایی
		۰/۳۷۵	ریسک نکردن
		۰/۳۴۴	نداشتن تعصب
		۰/۲۷۸	
		۰/۲۷۶	
	۰/۷۲۴		پشتکار
	۰/۶۷۴		پایداری و استقامت
	۰/۶۶۸		سخت کوشی
	۰/۶۶۳		باراده
	۰/۶۰۵		ثبات فکر
	۰/۵۹۳		موفقیت در کارها
	۰/۵۷۷		هدمند
	۰/۵۷۴		بانگیزه بودن
	۰/۵۵۲		آشنا با مطالب حوزه کاری خود
	۰/۵۴۱		استفاده بهینه از دانش
	۰/۵۴۰		خبره
	۰/۵۳۸		شکست ناپذیر
	۰/۵۱۷		توانمندی در کارها
	۰/۵۱۵		دقیق و منظم
	۰/۵۱۴		برنامه ریزی
	۰/۵۰۴		خلق پایدار
	۰/۵۰۱		مثبت نگر
	۰/۴۸۸		قاطع
	۰/۴۷۴		ثبات شخصیت
	۰/۴۶۴		مثبت اندیش
	۰/۴۶۰		کنترل هیجانات
	۰/۴۵۷		مسئولیت پذیر
	۰/۴۵۳		عمل به گفته ها
	۰/۴۳۳		گشوده به تجربه
	۰/۴۰۱		مستقل و خود کفا
	۰/۴۰۰		شجاع
	۰/۳۹۰		اهل مطالعه
	۰/۳۸۳		استقلال فکر
	۰/۳۵۲		رک و صریح

	۰/۶۶۶			تحلیل گر
	۰/۶۶۱			آدم شناس
	۰/۶۴۲			شناخت خوب دیگران
	۰/۶۳۸			اهل تامل
	۰/۵۹۴			ژرف نگر
	۰/۵۶۸			تفکر جامع نگر
	۰/۵۵۷			عاقل
	۰/۵۴۸			پخته
	۰/۵۴۲			دید متفاوت به زندگی و وسعت نگاه
	۰/۵۳۱			باتجربه
	۰/۵۲۶			دوراندیش
	۰/۵۲۴			اهل فکر
	۰/۵۱۸			خودشناسی
	۰/۵۱۸			منطقی
	۰/۵۱۳			دانا
	۰/۵۱۰			خوش فکر
	۰/۵۰۹			فهمیده
	۰/۵۰۰			در نظر گرفتن همه جوانب
	۰/۴۸۸			توانایی حل مسئله
	۰/۴۸۷			باهوش
	۰/۴۸۵			شناخت بالا از وضعیت جهان
	۰/۴۸۰			بهترین واکنش در موقعیتهای
	۰/۴۷۶			مشاور خوبی بودن
	۰/۴۶۸			دانش بالا
	۰/۴۵۳			آینده نگر
	۰/۴۲۸			بیان مناسب افکار
	۰/۴۱۸			خلاقیت
	۰/۳۵۴			ساختار شکن
	۰/۳۴۹			نبودن تحت تاثیر دیگران
	۰/۳۲۶			آرمان گرا
	۰/۲۹۵			بزرگ شدن در شرایط دشوار
				شوخ طبع
۰/۶۶۰				خوش رو
۰/۶۵۸				مهارتهای ارتباطی
۰/۶۰۸				خوش برخورد
۰/۵۷۷				محبوبیت در جمع
۰/۵۶۶				صمیمیت
۰/۵۶۱				سخنور

۰/۵۳۸				توانایی کلامی
۰/۵۳۲				پذیرای دیگران بودن
۰/۵۳۱				سرزندگی
۰/۵۲۷				اعتماد به نفس بالا
۰/۵۲۷				آرامش دهنده
۰/۵۲۱				مشارکت در فعالیتهای اجتماعی
۰/۴۹۳				احساسات عمیق
۰/۴۸۴				جرات مند
۰/۴۴۱				دادن امید و روحیه
۰/۴۳۷				دوستدار زیبایی
۰/۴۰۵				

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی